

Door en over het lint gaan

Verleden, heden en toekomst van de lintbebouwing in Vlaanderen

Hans Leinfelder

Stellingen

Een kwart van de huidige bebouwing in Vlaanderen is lintbebouwing. Het volstaat niet langer om de beleidsambities ter zake te beperken tot het vermijden van een verdere groei van de lintbebouwing.

Door een koppeling van de 'kleine' bezorgdheden van de individuele lintbewoners met de 'grote' transitiebeleidsdoelen ontstaat een momentum om bestaande lintbebouwing ook daadwerkelijk te verwijderen.

Door en over het lint gaan

Verleden, heden en toekomst van de lintbebouwing in Vlaanderen

Hans Leinfelder

"Waar men gaat langs Vlaamse wegen, komt men u, Maria, tegen." Voor de generaties Vlaamse ruimtelijke planners die in de jaren 1970 en 1980 hun korte broek of lange rok versleten in een of ander jezuïetencollege of ursulineninstituut, roept deze zin uit het lied 'Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen' (1910) wellicht herinneringen op aan de jaarlijkse Mariadevotie tijdens de maand mei. Vandaag, als gevolg van de verregaande secularisering van de samenleving, wordt dezelfde zin vooral gebruikt voor iets of iemand die alomtegenwoordig is¹. Bijgevolg lijkt het anno 2025 niet verkeerd om de geloofsbelijdenis – of is er eerder sprake van een 'ongeloofsbelijdenis' – van de Vlaamse ruimtelijke ordening als volgt te vatten: "Waar men gaat langs Vlaamse wegen, komt men lintbebouwing tegen."

Lintbebouwing is niet meer of minder dan het icoon van een (gefaald) ruimtelijk beleid in Vlaanderen. 'Gefaald' staat in de vorige zin bewust tussen haakjes omdat bepaalde stellingnames soms lijken te suggereren dat zoveel lintbebouwing iets is om fier op te zijn: "Met ruim 12.000 kilometer is Vlaanderen de kampioen van de lintbebouwing in Europa." (Team Strategische Planning en Handavingsbeleid, 2023: 4) Tenzij hiermee wordt gealludeerd op een hoofdrol in FC De Kampioenen, is de term gewoon slecht gekozen... mijn gedacht!²

Voorliggende paper heeft drie ambities. In de eerste plaats wil deze schetsen hoe de huidige lintbebouwing grotendeels het resultaat is van de historische accumulatie van bewuste en onbewuste beleidsbeslissingen. Vervolgens wordt geïllustreerd hoe de Vlaamse overheid de grootschaligheid en de impact van de lintbebouwing effectief vaststelt doch in haar eigen ruimtelijk beleidsdiscours ruim terzijde schuift. De paper eindigt met een pleidooi om een momentum te creëren door de 'grote' transitiebeleidsdoelen te koppelen met de 'kleine' bezorgdheden van individuele lintbewoners.

B-lint varend beleid

In tegenstelling tot Nederland liet het fysisch systeem in Vlaanderen toe om nagenoeg overal te bouwen. Als gevolg van de fysieke en technische bebouwbaarheid van de bodem en de ligging boven zeeniveau ontstonden reeds in de vroege middeleeuwen op talrijke plaatsen nederzettingen. Verschillende ervan groeiden later uit tot kleine of middelgrote steden, geen enkele kreeg echter de proporties van een Parijse of Londense metropool. Wat Van Nuffel (1969) en Gysels (1993) wel op overtuigende wijze aantonen, is dat de eigenschappen van de bodemstructuur en de waterhuishouding doorheen de geschiedenis erg bepalend waren voor de ontwikkeling van landschapsspecifieke nederzettingstypologieën. Zo is de talrijke lintbebouwing op de

1 Op de website van het Vlaams Woordenboek ruimt 'Maria' zo onder meer plaats voor 'wegenwerken' of cannabisblaadjes'. (<https://www.vlaamswwoordenboek.be/definities/term/Vlaamse%20wegen,%20waar%20men%20gaat%20langs%20>)

2 De term 'kampioen' werd trouwens al eerder op een gelijkaardig bedenkelijke manier gebruikt in relatie tot urban sprawl (Vermeiren et al., 2019: 164)

steile hellingen van de Vlaamse Ardennen ingegeven door het bouwen ter hoogte van nuttige bronniveaus en is de ontginning van de ruige Zuiderkempes destijds systematisch aangezet vanuit lineaire landbouwnederzettingen. Niet alle lintbebouwing in Vlaanderen kan evenwel worden toegeschreven aan dergelijke logica's. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw is deze Vlaamse vorm van 'urban sprawl' (Leinfelder & Buitelaar, 2023) het "voorwerp van een aanhoudend dialectisch proces tussen politieke keuzes en acties, culturele overtuigingen en economische opportuniteiten die elkaar door en in de dagelijkse praktijk steeds opnieuw hebben versterkt" (De Decker, 2011: 1636).

Zo bevorderen vooral de katholieke en liberale politieke partijen, met het oog op de disciplineren van de arbeidersklasse, met de eerste Belgische Woningwet van 1889 voluit het eigenaarschap van een individuele gezinswoning met tuin op het platteland. De Decker (2011) en Meeus & De Decker (2013) ontrafelen de weldoordachte combinatie van een woonbeleid, op basis van goedkope hypothecaire leningen en gulle subsidies, met een mobiliteitsbeleid, op basis van goedkope pendelabonnementen naar en van de fabriek in de stad. Het beleid vaart b-lint, maar helemaal niet blind! Waar tot dan toe het fysisch systeem vaak een verklaring was voor de aanwezigheid van lintbebouwing, wordt vanaf dan infrastructuur, onder meer in de vorm van stopplaatsen van trein en paardentram, een determinerende factor. (De Meulder et al., 1999; De Block, 2011) In de eerste helft van de twintigste eeuw verandert er niet veel aan deze aanpak. Voor de bouw van een nieuwe woning langs een uitgeruste weg is er bijvoorbeeld geen vergunning nodig, tenzij binnen de bebouwde kom?!

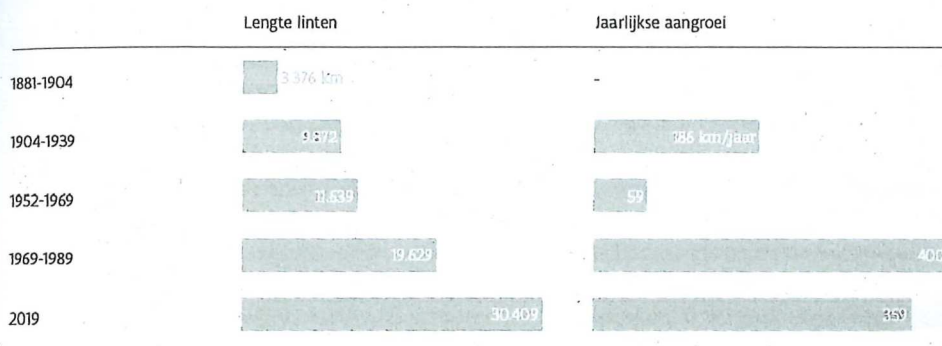
Met de wet op de stedenbouw en ruimtelijke ordening wordt in 1962 voor de eerste keer in België een samenhangend plannings-, vergunningen- en handhavingsbeleid uitgetekend. Omdat de gemeenten talmen met de opmaak van gemeentelijke bestemmingsplannen, worden in de eerste tien jaar na de inwerkingtreding van de wet bijna 50.000 verkavelingsvergunningen afgeleverd voor ongeveer 33.300 ha bouwgrond of 500.000 bouwloten langs uitgeruste wegen, zonder dat deze op enige planmatige visie zijn gebaseerd. (Teerlynck, 1972; Lacoere, 2023) Het Belgische niveau trekt, enigszins in paniek, de planning naar zich toe en tekent gebiedsdekkende gewestplannen uit. Niet alleen worden de reeds vergunde bouwgronden in deze plannen ruim binnen de bestemming woongebied opgenomen; in de eindfase van het tien jaar durende proces van de opmaak van de gewestplannen wordt nog eens 374 km lint als 'woongebied met landelijk karakter' bestemd als gevolg van het openbaar onderzoek over de ontwerp-gewestplannen. (Cabus, 1983) Helemaal absurd is dat de Belgische regering, parallel met de opmaak van de gewestplannen, tevens de zogenaamde 'opvulregel' invoert. Gronden die aan dezelfde kant van een uitgeruste weg gelegen zijn tussen twee bestaande woningen die op hun beurt niet meer dan 75 meter van elkaar verwijderd zijn, worden hiermee als bouwgrond erkend ongeacht de bestemming van de gronden in het gewestplan. Deze uitzonderingsregel werkt als een brandversneller voor de lintbebouwing.

Nadien blijkt het zeer moeilijk om terug te komen op de veelheid aan bewuste en minder bewuste beleidsbeslissingen die de buitensporige ontwikkeling van lintbebouwing hebben mogelijk gemaakt. De opvulregel werd in 1994 dan wel afgeschaft, maar de duizenden 'zonevreemde'³ woningen in de lintbebouwing die als gevolg van deze regel zijn gebouwd, verwierven na 2000 extravagante basisrechten om te verbouwen, uit te breiden en te herbouwen tot een volume van 1.000 m³. Een ander, minder verregaande afwijkingsregel, de zogenaamde 'afwerkingsregel' bood

³ 'Zonevreemd' wijst erop dat de woningen volgens de bestemmingsplannen niet gelegen zijn in woongebied, maar in een zone die niet bestemd is voor wonen (b.v. agrarisch gebied).

tot voor kort nog de mogelijkheid om een nieuwe woning tegen een blinde gevel of wachtgevel aan te bouwen, ook weer ongeacht de bestemming van het betrokken perceel.

De Decker (2011) zou voorgaand historisch overzicht van het ontstaan en de groei van de lintbebouwing vatten met het concept van 'padafhankelijkheid' van Bengtsson & Ruonavaara (2010). Hierbij kiest het beleid bewust, minder of onbewust voor één bepaald pad (Buitelaar & Leinfelder, 2020). Uit het overzicht blijkt dat de Belgische overheden de voorbije anderhalve eeuw resoluut hebben geopteerd voor een verregaande lineaire verstedelijking langs uitgeruste wegen (figuur 1). Deze overheden gaven daarmee ook uitdrukking aan hun (politieke) overtuiging dat eigenaars een grote vrijheid zouden moeten kennen wat betreft de ontwikkeling van hun gronden (Halleux & Leinfelder, 2025). De keuze, destijds, voor dit ene pad houdt echter in dat de materiële, mentale en sociale kenmerken van de ruimtelijke nederzettingsstructuur zich vandaag vertalen in een verregaande inertie die een alternatief ruimtelijk beleid zeer moeilijk of onmogelijk maakt. (De Decker, 2011; zie ook Lacoere & Leinfelder (2022) voor een gelijkaardige redenering over de 'lock-in' van de Vlaamse ruimtelijke planning)

Figuur 1: Historische evolutie van de lintbebouwing in Vlaanderen. (Pisman et al., 2021: 64)

Verb-lint-ende beleidsambities

In een poging om tot een eerste overzichtskaart op grote schaal van de lintbebouwing in Vlaanderen te komen, maakt Larnoe (1993) een onderscheid tussen radiale lintbebouwing vanuit bestaande kernen, lineaire lintbebouwing die voortkomt uit straatdorpen die zich steeds meer verlengt en in verbinding komt met elkaar, en recente lintbebouwing, vaak op landbouwgrond, tussen twee dorpen of steden. Zijn artikel verschijnt in de aanloop naar het eerste Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) en hij besluit, niet voor niets, met de duidelijke waarschuwing dat de lintbebouwing in Vlaanderen een realiteit is die reusachtige proporties dreigt aan te nemen. Het antwoord in dat RSV (Vlaamse overheid, 1997: 410) bestaat erin dat "een verdere groei van linten niet kan worden aanvaard".

Op basis van de bevindingen in het tweede Ruimterapport Vlaanderen (Pisman et al., 2021) lijkt deze beleidsambitie op het eerste gezicht ook te worden bewaarheid: tussen 2013 en 2019 is de lengte van de lintbebouwing in Vlaanderen met circa 550 km afgenomen van 12.687 naar 12.136 km. Het rapport geeft echter onmiddellijk aan dat deze afname het resultaat is van twee fenomenen die elkaar nagenoeg compenseren. In die periode veranderde namelijk meer dan 1.200 km bestaande lintbebouwing als gevolg van verdichting in kernen en zogenaamde 'kleine woonconcentraties', met andere woorden vooral als gevolg van de omschrijving van gehanteerde

termen. Tegelijkertijd ontstond volgens het Ruimterapport 650 km nieuwe lintbebouwing door de opvulling van gaten tussen percelen met verspreide bebouwing of door de realisatie van nieuwe woonwijken met een heel beperkte woningdichtheid⁴. Er is in de periode tussen 2013 en 2019 bijgevolg weldegelijk sprake van een verdere groei van de lintbebouwing, zelfs na de goedkeuring van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen met nochtans duidelijk andere beleidsambities. De vraag is dan ook of de Vlaamse regering (2018: 43) zichzelf en de Vlaamse samenleving als geheel niet de ogen verblindt door in de strategische visie voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (in opmaak) opnieuw, nagenoeg letterlijk, te herhalen dat "een verdere groei van linten en verspreide bebouwing niet aanvaardbaar is"? Om het niet zelf te hoeven formuleren, leg ik de volgende woorden graag in de mond van Renard et al. (2022: 9): "Er wordt veel aangekondigd en een ander Vlaanderen wordt in het vooruitzicht gesteld. (...) Helaas, het is praat voor de vaak. Tegelijkertijd doet Vlaanderen er immers alles aan om het eigenaars en bouwers maximaal naar de zin te maken. Van een trendbreuk in de ruimtelijke ordening is helemaal geen sprake."

In 2019 woont in de ongeveer 12.000 km lintbebouwing in Vlaanderen ondertussen wel 21% van de Vlaamse bevolking en situeert zich in die lintbebouwing 26 % van de bebouwing in Vlaanderen (Pisman et al., 2021). Op hetzelfde moment staat ongeveer hetzelfde aandeel aan bebouwing, respectievelijk 22 % en 10,5 %, in verstedelijkt en randstedelijk gebied! Door in de ruimtelijke beleidsplannen het ontwikkelingsperspectief voor dit kwart van de bestaande bebouwing in Vlaanderen te beperken tot het louter vermijden van verdere groei, lijken bovendien de grotere, door de Vlaamse regering noodzakelijk geachte beleidstransities op het vlak van klimaatverandering, biodiversiteit, hernieuwbare energie en demografie zich ver van het bed van de lintbewoners te situeren. Schijn bedriegt evenwel.

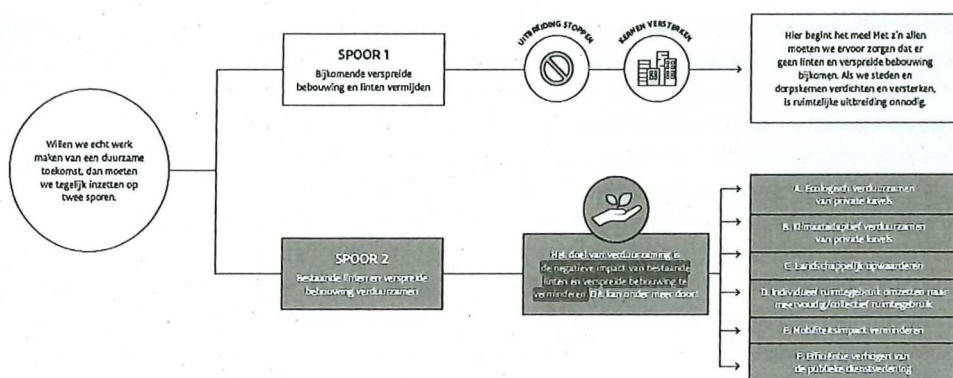
Uit een eerste verkennend, ruw doch waardevol onderzoek in opdracht van het Departement Omgeving naar de impact van urban sprawl in Vlaanderen (Vermeiren et al., 2019) blijkt, met betrekking tot klimaatverandering en biodiversiteit, nochtans dat onder meer het ruimtebeslag⁵ per gebouw in de lintbebouwing vier keer groter is dan voor een gebouw in een stadskern, de perceelsgrootte er acht keer groter is, en de verharding en het monetaire verlies aan ecosysteem-diensten per gebouw er 2,5 keer groter zijn. Daarenboven wordt de impact op bijvoorbeeld koolstofopslag in de bodem, erosiegevoeligheid door versnelde waterafvoer, en fysieke en mentale gezondheid niet meegenomen omwille van het ontbreken van betrouwbare waarderingsmethodes. Wat betreft de energietransitie stelt het onderzoek, op een veeleer kwalitatief beschrijvende manier, dat de energieconsumptie in minder compacte vormen van (lint)bebouwing groter is, dat de verspreide en lintbebouwing het zeer moeilijk maakt om geschikte locaties te vinden voor de inplanting van windturbines (Van Esch et al., 2016), dat de bebouwingsdichtheid in lintbebouwing te laag is om de rendabiliteit van warmtenetten te garanderen, en dat de slechte staat van het elektriciteitsnet op het platteland een enorme en dure renovatieopgave met zich meebrengt. Ten slotte illustreert Volckaert (2022) op overtuigende wijze, aan de hand van gesprekken met talrijke bejaarden, hoe het credo 'aging in place' in het Vlaamse ouderenbeleid onvoldoende rekening houdt met de ruimtelijke kenmerken van de urban sprawl, zoals onder

- 4 Het Ruimterapport Vlaanderen maakt een onderscheid tussen lineaire linten, zonder bebouwing aan de achterzijde en met uitzicht naar weiden, akkers of natuurgebieden, en wijklinten met een bebouwd perceel aan de achterzijde en dus met minder contact met de open ruimte. (Pieters et al., 2021)
- 5 Ruimtebeslag is de ruimte die wordt ingenomen door nederzettingen. Het gaat om de ruimte voor huisvesting, industrie, handel, transportinfrastructuur, recreatie (zoals sportvelden), serres, maar ook parken en tuinen. (Vermeiren et al., 2019)

meer de afwezigheid en onbereikbaarheid van dagelijkse en medische voorzieningen, de enorme maatschappelijke kostprijs van thuiszorg en de psychologische vereenzaming van een vergrijzende bevolking.

Vanuit planningstheoretisch oogpunt lijkt het niet meer dan terecht dat een ruimtelijk beleid op Vlaams niveau zich in de eerste plaats focust op de grotere werven die de noodzakelijke beleidstransities met zich meebrengen: grootschalige gecontroleerde overstromingsgebieden en windturbineparken, 10.000 ha extra bos binnen een Vlaams Ecologisch Netwerk, en de schaalvergroting en regionalisering in de bejaarden- en medische zorg. Tegelijk zijn deze grote werven voor een Vlaamse overheid in zekere zin eenvoudiger beheer(s)baar dan de cumulatie van vele, sturende maatregelen op het niveau van de individuele huisje-tuintje-kavels in de lintbebouwing. Omwille van de omvang ervan doet het niet inzétten op deze lintbebouwing door het Vlaams ruimtelijk beleid echter afbreuk aan de 'tyranny of (a myriad of) small decisions' (Kahn, 1966) van lintbewoners in relatie tot de grote transitiedoelen: woningen zijn gebouwd tot op de oever van waterafvoerende grachten, afstandsregels gelden ten aanzien van eender welke bestaande woning en beletten zo de bouw van meerdere windturbines, steenwegen met naastliggende woningen maken de aansluiting van twee boscomplexen onmogelijk, in onaangepaste woningen buiten woonkernen vereenzamen bejaarden.

In een beleidsmatige handreiking stelt het Team Strategische Planning en Handhavingsbeleid van het Departement Omgeving (2023) dat bestaande linten verduurzamen mooi is, maar niet genoeg. Topprioriteit is er in de eerste plaats voor te zorgen dat er geen nieuwe linten en verspreide bebouwing bijkomen. Het beleidsdiscours herhaalt zich met andere woorden, doch de handreiking gaat verder enkel in op de verduurzaming van de bestaande lintbebouwing (figuur 2).

Figuur 2: Twee sporen voor verduurzaming van linten en verspreide bebouwing. (Team Strategische Planning en Handhavingsbeleid, 2023: 9)

Ook een recente verdere verkenning door het Departement Omgeving (2025) in het kader van de pilootwerking P-LIVE (Linten en Verspreide bebouwing Verduurzamen)⁶ blijft nog steeds uiterst voorzichtig en zoekt naar mogelijkheden om de negatieve impact van bestaande linten te verminderen. Doortastend en met impact ingrijpen, door het effectief verwijderen van bestaande

6 In samenwerking met gemeenten Geetbets, Londerzeel, Overijse, Wuustwezel, stad Mechelen, provincie Vlaams-Brabant en Antwerpse regionale landschappen.

gebouwen in de lintbebouwing, wordt opnieuw uit de weg gegaan. Door de term 'verduurzamen' te hanteren, dreigen de Vlaamse samenleving en de lintbewoners opnieuw ver-blint te worden.

Door en over het lint

Het is misschien gedurfd om te stellen dat de kleine schaal en de individualiteit in de groot-schaligheid van de Vlaamse lintbebouwing vandaag net enorme kansen biedt die tot nog toe werden on(der)benut. De individuele bewoner en het individuele gezin worden immers steeds duidelijker geconfronteerd met de keerzijden van deze nederzettingstypologie, hoe bewust ze destijds wellicht kozen voor de goed ontsloten woning met aanzienlijke tuin en vrij uitzicht op de achterliggende open ruimte. Een groeiend maatschappelijk draagvlak voor doortastende beleidsmaatregelen in de lintbebouwing die tegelijkertijd de individuele 'kleine' bezorgdheden van lintbewoners en de grote transitiebeleidsdoelen van overheden adresseren, zou wel eens een uniek momentum kunnen creëren om in Vlaanderen eindelijk 'over het lint te gaan', op z'n Hollands gezegd.

Zo gaan bewoners steeds vaker door het lint omdat ze slachtoffer zijn van terugkerende overstromingen. In 2024 pleitte minister Peeters, onder meer bevoegd voor de waterwegen, voor de eerste keer voorzichtig voor de onteigening en afbraak van woningen op regelmatig overstroomde plekken om zo meer ruimte te geven aan de rivier. Uit de Gemeente-Stadsmonitor (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2021) blijken bewoners van lintbebouwing vaak/altijd (46-50 %) of af en toe (31 %) last te hebben van overdreven rijsnelheden en sluiptverkeer. Ze liggen's nachts echter niet alleen wakker van voorbijrazende auto's en vrachtwagens, maar ook van de angst dat hun (klein) kinderen niet meer met de fiets thuiskomen na schooltijd. De Jong et al. (2011) tonen aan dat in Hasselt 15% meer ongevallen voorkomen bij wegen die direct omgeven zijn door woningen dan bij wegen in de open ruimte. Dit verschil is bovendien het grootst op wegen met een snelheidslimiet tot 70 of 90 km/u. Dit bijkomend risico op ongevallen wordt wellicht veroorzaakt door talrijke erftoegangen en door voertuigen die op hogere snelheid woningen voorbij rijden (Wouters, 2012). Ten slotte spot de Vlaming tijdens het jaarlijkse vogeltelweekend steeds minder vogels in de eigen achtertuin: het aantal per tuin blijft met gemiddeld 21 vogels van 7 soorten lichtjes dalen⁷. Gedifferentieerde cijfers die een idee geven van het aantal in de tuinen in de lintbebouwing, bestaan helaas niet, maar het is zonder meer wetenschappelijk aangetoond dat de fragmentatie van het landschap het leefgebied van verschillende dier- en plantsoorten verstoort. Vooral diersoorten met zeer specifieke eisen om te kunnen overleven worden hierdoor zwaar getroffen (Wouters, 2012). Deze directe link met niet-menselijke bewoners van de open ruimte was wellicht voor vele lintbewoners destijds een reden voor hun beslissing om voor hun geluk daar te zoeken.

Door deze 'kleine' bezorgdheden van individuele lintbewoners samen te tellen, evenaart de uitdaging om effectief in te grijpen in de 12.000 km lintbebouwing qua omvang stilaan de grotere transitiebeleidsdoelen. Hierbij volstaat het echter niet langer om de linten te verduurzamen, lees te remediëren zonder het voortbestaan van bepaalde delen van de lintbebouwing in vraag te stellen. Doordachte verwijdering van lintbebouwing, en in vele gevallen zelfs van de bijbehorende weginfrastructuur, kan er weldegelijk voor zorgen dat overstromingsschade beperkt wordt, dat verkeersveiligheid toeneemt, dat natuurlijke habitats (opnieuw) verbonden worden, dat

bejaarden niet eenzaam wegwijnen, dat de voor de energietransitie noodzakelijke windturbines toch op land ingeplant raken, dat professionele landbouwers hoogkwalitatieve bodems kunnen terugwinnen op paarden en tuinen, ...

Voorliggende paper is een eerste provocatie richting een aanvraag voor een strategisch wetenschappelijk, interdisciplinair onderzoeksproject over de toekomst van de lintbebouwing in Vlaanderen. Verschillende invalshoeken kunnen en zullen elkaar hierin vinden: denk hierbij aan een systematische detectie van potentiële interventieplekken in de lintbebouwing, een verkenning van mogelijke, in te zetten beleidsinstrumenten, een begroting van de financiële kostprijs met een deling van verantwoordelijkheid tussen overheden en semi-publieke instanties omwille van de koppelkansen tussen verschillende beleidsdoelstellingen, een inschatting van de noodzakelijke psychologische en communicatieve aanpak met het oog op een voldoende groot maatschappelijk draagvlak, ... Als de wetenschappelijke financieringskanalen in gebreke blijven, is de Vlaamse overheid hopelijk bereid om 'over de eigen schaduw van het lint te stappen', op z'n Vlaams gezegd.

Referenties

- Agentschap Binnenlands Bestuur (2021). Gemeente-Stadsmonitor. Vlaamse overheid, Brussel.
- Bengtsson, B. & Ruonavaara, H. (2010). Introduction to the special issue. Path dependence in housing. *Housing, Theory and Society*, 27 (3), p. 193-203.
- Buitelaar, E. & Leinfelder, H. (2020). Public design of urban sprawl: governments and the extension of the urban fabric in Flanders and the Netherlands. *Urban Planning*, 5 (1), p. 46-57.
- Cabus, P. (1983). Het gewestplan en de verstedelijking. *GERV berichten*, 38, p. 57-100.
- De Block, G. (2011). Engineering the territory : technology, space and society in 19th and 20th century Belgium. Doctoraatsproefschrift Faculteit Ingenieurswetenschappen. KU Leuven, Leuven.
- De Decker, P. (2011). Understanding housing sprawl: the case of Flanders, Belgium. *Environment and Planning A*, 43 (7), p. 1634-1654.
- De Jong, M., Daniels, S., Brijis, T., Wets, G. (2011). Het effect van ruimtegebruik en infrastructuur op routekeuze en verkeersveiligheid. Studie in opdracht van het Steunpunt Mobiliteit & Openbare Werken.
- De Meulder, B., Schreurs, J., Cock, A. & Notteboom, B. (1999). Sleutelen aan het Belgische stadslandschap. *Oase*, 52, p. 78-112.
- Departement Omgeving (2025). Linten verduurzamen. Resultaten van de pilootwerking P-LIVE, uitgevoerd door de afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning.
- Gysels, H. (1993). De landschappen van Vlaanderen en zuidelijk Nederland. Garant, Leuven-Apeldoorn.
- Halleux, J.M. & Leinfelder, H. (2025). Land policy in Belgium: how to limit land take in a "landowners' paradise"? p. 35-52. In: Hartmann, T., Hengstermann, A., Jehling, M., Schindelegger, A. & Wenner, F. (eds.). *Land policies in Europe: land-use planning, property rights, and spatial development*. Springer.
- Kahn, A. (1966). The tyranny of small decisions: market failures, imperfections, and the limits of economics. *Kyklos*, 19 (1), p. 23-47.
- Lacoere, P. (2023). Van groei naar grens. Ruimteneutraliteit en bouwshift als doelstellingen voor duurzaam landgebruik. Gompel&Svacina, Antwerpen-'s Hertogenbosch.

- Lacoere, P. & Leinfelder, H. (2022). Land oversupply. How rigid land-use planning and legal certainty hinder new policy for Flanders. *European Planning Studies*, 31 (9), p. 1926-1948.
- Larnoe, G. (1993). Lintbebouwing in het Vlaamse gewest. Een eerste aanzet tot een overzichtskaart op grote schaal. *Planologisch Nieuws*, 13 (3), p. 271-272 + kaart.
- Leinfelder, H. & Buitelaar, E. (2023). Sprawl, p. 374-375. In: Van Assche, K., Beunen, R. & Duineveld, M. (eds.). *Elgar encyclopedia in urban and regional planning and design*. Edward Elgar Publishing online.
- Meeus, B. & De Decker, P. (2013). *De geest van suburbia*. Garant, Antwerpen-Apeldoorn.
- Pieters, J., Willems, P., Brems, W., Vanacker, S. & Pisman, A. (2021). Linten versus wijken en kernclusters. Studie uitgevoerd in opdracht van het Vlaams Planbureau voor Omgeving.
- Pisman, A., Cockx, K. & Vanacker, S. (2021). Kernbegrippen en ruimtelijke typologieën, p. 17-77. In: Pisman, A., Vanacker, S., Bieseman, H., Vanongeval, H., Van Steertegem, M., Poelmans, L. & Van Dyck, K. (red.). *Ruimterapport Vlaanderen 2021. Een ruimtelijke analyse van Vlaanderen*. Departement Omgeving, Brussel.
- Renard, P., Coppens, T. & Vloebergh, G. (2022). *Met voorbedachten rade. De sluipmoord op de open ruimte*. Lannoo-Kritak, Tielt.
- Team Strategische Planning en Handhavingsbeleid (2023). *Linten en verspreide bebouwing verduurzamen. Zo ga je er in jouw buurt of gemeente mee aan de slag*. Vlaamse overheid-Departement Omgeving, Brussel.
- Teerlynck, V. (1972). *De bouwreserves in België*. Ministerie van Openbare Werken, Brussel. (niet gepubliceerd)
- Van Esch, L., Meynaerts, E., Vermeiren, K., Uljee, I., Janssen, L., Guisson, R., Engelen, G., Hoes, H., Robeyn, N. (2016). *Hernieuwbare EnergieAtlas Vlaamse gemeenten*. Studie uitgevoerd in opdracht van Departement Leefmilieu, Natuur en Energie.
- Van Nuffel, S. (1969). *Woningbouw en fysisch milieu. Planologische konsekventies van een studie in de noordelijke Denderstreek. Verhandeling tot het bekomen van de graad van licentiaat in de stedenbouw, ruimtelijke ordening en ontwikkeling*. Rijksuniversiteit Gent, Gent.
- Vermeiren, K., Poelmans, L., Engelen, G., Broeckx, S., Beckx, C., De Nocker, L. & Van Dyck, K. (2019). *Monetarisieren van urban sprawl in Vlaanderen*. Studie uitgevoerd in opdracht van Departement Omgeving.
- Vlaamse overheid (1997). *Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen*. Vlaamse overheid, Brussel.
- Vlaamse regering (2018). *Strategische visie Beleidsplan Ruimte Vlaanderen*. Departement Omgeving, Brussel.
- Volckaert, E. (2022). *Oud vasthouden. Over vergrijzing, wonen en beleid*. Doctoraatsproefschrift Faculteit Architectuur. Gompel&Svacina, Antwerpen's Hertogenbosch.
- Wouters, K. (2012). *In de ban van het lint. Lintbebouwing in Vlaanderen*. Eindverhandeling. Provinciale Hogeschool Limburg, Diepenbeek.

p l a n d a g 2 0 2 5

LAGE LANDEN, HOGE CONTRASTEN

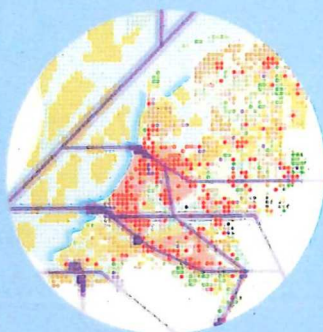
Bijdragen aan de
PlanDag 2025

Redactie

Geiske Bouma
Lieve Custers
David Dooghe
Bart de Zwart

www.plandag.net

p l a n d a g 2 0 2 5

De PlanDag is een gezamenlijk initiatief van:

- Stichting Planologische DiskussieDagen (PDD)
- Beroepsvereniging van Nederlandse Stedebouwkundigen en Planologen (BNSP)
- Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP)

// IN/
PLAN/
/ NING

INPLANNING.EU

www.plandag.net

CORRESPONDENTIE

Adres

Het algemene correspondentieadres van de Stichting Planologische Discussiedagen is:

Stichting Planologische Discussiedagen
p/a TNO
T.a.v. Geiske Bouma / PlanDag
Postbus 96800
2509 JE Den Haag
Nederland
www.plandag.net

Vragen

Voor vragen over de PlanDag kunt u mailen met info@plandag.net.

Overige gegevens

- Het rekeningnummer van de PlanDag rekening is: NL61 INGB 0004 2159 00, BIC: INGBNL2A (ING-bank) t.n.v. Stichting Planologische Diskussiedagen
- PlanDag en de Stichting Planologische Discussiedagen beschikken niet over een BTW-nummer.

COLOFON

Organisatie: Stichting Planologische Diskussiedagen
Website: www.plandag.net
Contact: info@plandag.net
Uitgever: Stichting Planologische Discussiedagen in samenwerking met InPlanning (www.inplanning.eu)
Vormgeving: In Ontwerp, Assen